

**Christina Civantos. *The Afterlife of al-Andalus: Muslim Iberia in Contemporary Arab and Hispanic Narratives*. New York: Sunny Press, 2017. 362 s.
ISBN: 978-1438466705**

FATMA MERVE ÇINAR
Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türkiye
Ankara University, Faculty of Divinity, Türkiye
fmcinar@ankara.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0001-8806-2692>

711-1492 yılları arasında Müslüman hâkimiyetindeki İspanya'yı temsil eden Endülüs'ü farklı boyutlarıyla ele alan bilimsel araştırmaların sayısı, son yıllarda giderek artmıştır. Endülüs tarihine yönelik bu akademik ilgi, yalnızca söz konusu medeniyete ev sahipliği yapmış olan İspanya topraklarıyla sınırlı kalmamış; diğer Batı ülkelerinde, Arap coğrafyasında ve Türkiye'de de benzer boyutlara ulaşmıştır. Aslında görece yeni sayılabilecek bu ilginin geçmişi ve alana dair akademik çalışmaların başlangıcı 19. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu tarihten sonra, Endülüs medeniyeti, tarihi ve edebiyatı üzerine Batıda araştırmaları müteakiben konuya ilişkin farklı algılama biçimleri de ortaya çıkmıştır. Endülüs'ün, Avrupa topraklarının bir kısmında yedi yüzyılı aşkın bir süre Müslümanların siyasi hâkimiyetini ve varlığını simgelemesi, zamanla entelektüel ilginin odağı haline gelmesini açıklayan niteliklerinin başında sayılabilir. Bununla birlikte Endülüs'ün Hristiyan Avrupa ile karşılaşma, mücadele ve birlikte yaşamayı kapsayan çalkantılı ilişkisi, sınırları giderek küçülse de uzun süren siyasi iktidarın bölgede bıraktığı sosyal, kültürel, ilmi, dinî ve etnik izleri, Endülüs tarihini, bütün İslam tarihi içerisinde, Batılı araştırmacılar için farklı bir noktaya taşımıştır. Benzer şekilde, 20. yüzyılın son çeyreğinde Arap coğrafyası ve Türkiye'de akademik camianın adını sıkça zikretmeye başladığı Endülüs tarihi, farklı motivasyonlarla incelemelere konu olmuştur. İki yüzyılı geçmeyen bu taze araştırma sahası içerisinde oryantlizmin etkisinin de hissedildiği bir gerçektir. Akademik olsun ya da olmasın, Endülüs tarihi ve medeniyetini farklı pencerelerden izleyen bu ürünler, birbirine benzemeyen, sebep sonuç

bağları farklılaşan algı örüntüleri de oluşturmuştur. Başka bir deyişle hem popüler kültürün bir parçası hem de akademik çalışmaların gözde konusu olarak Endülüs, üzerinde farklı algıların inşa edildiği bir zemin olarak gündemdedir. Buna mukabil, Endülüs'ün birbirinden değişik yönlerine atıfta bulunarak inşa edilen metinler üzerine konuşma ihtiyacı, oldukça güncel bir durumdur. Endülüs tecrübesine referansta bulunan çalışmaların dayandığı temeller ve inşa ettikleri algıların incelendiği eserlerin sayısı ise oldukça azdır. İşte bu çalışmada, Endülüs tarihi anlatıcılarının, bu medeniyete dikkat çeken söylemlerin, bu sahada çalışmış araştırmacılar tarafından kaleme alınmış akademik veya popüler nitelikteki eserlerin inşa ettiği tarih metinlerini değerlendiren bir eser üzerinde durulacaktır.

Halen Miami Üniversitesi Modern Diller ve Edebiyatlar Bölümünde (Department of Modern Languages and Literatures) profesör olarak görev yapmakta olan Christina Civantos'un kaleme aldığı *The Afterlife of al-Andalus: Muslim Iberia in Contemporary Arab and Hispanic Narratives* adlı eseri, yukarıda bahsedildiği gibi, Endülüs'e odaklanmış anlatılarda yer alan algıları değerlendirmektedir. Civantos'un bu eserinden önce, pek de aşına olmadığımız bir sahaya, Arjantin oryantalizmine ve bölgedeki Arap göçmen kimliğine değindiği çalışması da yine inşa edilmiş bir tarih anlatısına ve bu anlatının sınırlarını çizdiği kimliklere dikkat çekmiştir.¹ Civantos, bu ikinci müstakil çalışmasında, Endülüs'ün bir popüler kültür imgesi olarak farklı açılardan nasıl ele alındığını ve birbirinden zıt görüşler için bile nasıl popüler bir simge haline getirildiğini araştırmak için yola çıktığından bahsetmektedir (s. 2). Yazar, popüler kültürün Endülüs ismine, tarihine, bölgenin fethine ve kaybedilişine dair efsaneleşmiş veya özlem duyulan bir tarih ögesi olarak yaklaşmasına defaatle vurgu yapmaktadır.

Müellif, kendisini bu çalışmayı yapmaya iten gücün, aslında ilk ilgi alanı olan Orta çağ İberyaya çalışmalarına eğilme ve bu geçmişin sömürgeciliğe etkisini ortaya koyma çabası içerdiğini dile getirmektedir (s. viii). Civantos, uzun bir araştırma sürecinin sonunda, ilk çalışmasında odaklandığı Avrupalı ve Arap Arjantinlilerin bir alt kümesi olarak Endülüs üzerine müstakil bir araştırma yapma isteğinin doğuşundan bahsetmektedir. Anlaşılan o ki bu istek, onu Endülüs tarihini tekrar anlatmak yerine, ilk çalışmasına benzer bir şekilde Endülüs'ün bir tarih ögesi olduktan sonraki görünümüne yer vermeye itmiştir.

¹ Christina Civantos, *Between Argentines and Arabs: Argentine Orientalism, Arab Immigrants, and the Writing of Identity*, New York: State University of New York Press, 2007.

Christina Civantos'un giriş ve üç bölümden oluşan çalışması, doyurucu kaynakçası ile dikkat çekmektedir. Müellif eserinin yazılış amacına, ortaya çıkış şekline ve izlediği metoda ilişkin kısa bilgileri önsözde verdikten sonra, giriş bölümünde Endülüs'ü farklı medeniyetlerin ve geçmişlerin ortak mirası olarak ele almaktadır. Bu girişim, Civantos'un Endülüs'ü medeniyetler içerisinde tek açıdan ortak payda olarak konumlandırmasından ziyade, farklı coğrafyaların tarihî seyirlerinde kesişim kümesi olarak Endülüs'e nasıl baktıklarına odaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, giriş bölümünde Endülüs'e kolonyal dünyanın penceresinden veya Arap-Mağribî çerçevesiyle yaklaşıldığında ne tür sonuçların ortaya çıkacağına değinen yazar, aslında ilerleyen bölümlerde müstakil başlıklarla açacağı konulara kapsayıcı bir üst bakış sunma arzusu taşımaktadır. Bu noktada, Endülüs'ün birbirine tamamen zıt dünya görüşleri için nasıl referans kaynağı olarak görülebildiğine dair çarpıcı örneklerle yer vermektedir (ss. 2-53). Bu örneklerin en ilgi çekicilerinden biri, Üsame b. Ladin'den sonra el-Kaide'nin lideri olduğu söylenen Eymen ez-Zevahiri'nin, 11 Eylül saldırılarının ardından, Endülüs'ün düşüşünü tekrar yaşamayacaklarını belirtmesi ve dönemin ABD Başkanı Barrack Obama'nın 2009'da Kahire'de yaptığı konuşmada Müslüman geleneğinde dinî hoşgörünün örneği olarak bir Endülüs şehri olan Kurtuba'dan bahsetmesi gösterilebilir (s. 2). Birbirine bu denli aykırı iki metinde referans alınan Endülüs'ün, konuşmalara konu olan yönlerinin de oldukça farklı olduğu ortadadır. Fakat kanaatimizce yazarın bu örneklerden hareketle vurgulamak ve ilerleyen başlıklar altında detaylandırmak istediği nokta, dinî, siyasi veya etnik bazı söylemler ile bakış açılarının meşrulaştırılmasında Endülüs'e farklı noktalardan da olsa referansta bulunmaya ihtiyaç duyulmasıdır.

Civantos'un Batıdan, Mağrib coğrafyasından, Arap entelektüellerin yazıp çizdiklerinden, hatta bir önceki çalışma sahası olan Arjantin edebiyatından aktardıkları bir bakıma, Endülüs'ü örnek gösterme geleneğinin ne kadar yaygın olduğunu gözler önüne sermektedir. Müellif eserin hemen giriş bölümünde, bu örnekleri kullanarak, egemen kültürün uyguladığı asimilasyon ya da ret üzerinden, üçüncü bir seçeneğin imkânının Endülüs'e referanslarla sunulduğunun da altını çizmektedir. Bir adım öteye taşıdığı yorumlarından anlaşılabilir ki, Endülüs hakkındaki anlatıların yeniden yazılması veya tercüme edilmesi, küreselleşme güçlerine verilen bir yanıtın ifadesidir (ss. 6-7).

Eserinin giriş bölümünde sömürgeciliğin türlerine ve tarihine dair kısa bilgiler sunan yazar, akabinde Arap-Mağribî edebiyatın Endülüs

medeniyetine dair vurgu yapmayı tercih ettiği yönlerine değinmekte, konuya ilişkin metinlerin daha çok kültürel, sanatsal, mimari ve ilmî gelişmelerin beşiği oluşuyla ilintilendirildiğini savunmaktadır. Gerçekten de güncel literatür değerlendirildiği takdirde, yukarıda bahsedilen hususların Arap-Mağribî yazınında Endülüs için öne çıkarıldığı, Endülüs üzerinden Müslümanlara özgü bir medeniyet tasavvurunun / övgüsünün üstüne basıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yazar, Endülüs tarihinin yeniden yazımına veya ona yapılan referanslara dikkat çekerken bu örneklerin yer aldığı metinleri dipnotlarda belirterek okuyucuları ileri okumalar için yönlendirmektedir.

Eserin uzun girizgâhının son sayfalarına doğru, bu medeniyetin neşet ettiği coğrafyada, Endülüs'ten sonraki yüzyıllarda kaleme alınmış ve alana dair çalışmaların ilk nüvelerini teşkil eden metinlere ayrı bir önem atfedilmiştir. Kanaatimizce, Endülüs tarihini, kaynaklarından okuyup yeniden yazma ve yorumlama çabası içerisinde olan bu ilk girişimler, yazar tarafından ayrı bir dikkatle incelenmiştir. Américo Castro'nun (ö. 1972) birlikte yaşama tecrübesini kavramsallaştırarak Endülüs özelinde *convivencia* tabiri ile somutlaştırma çabası, Claudio Snachez Albornóz (ö. 1984), Serafin Fanjul, Antonio Gala (ö. 2023) gibi araştırmacıların bu kavrama itirazları, dönemin İspanya'sında hâkim olan Franco rejiminin sosyal, kültürel ve siyasi ortamıyla ilişkilendirilerek aktarılmaktadır. Burada dikkat çeken husus, yazarın konu hakkında açık bir taraf belirlemiş olmasıdır. Bu tavır, Civantos'un iç savaş dönemi İspanya'da milli tarih inşası çabasını, ortaya çıkan farklı düşünce akımlarını, sonraki yıllarda baş gösteren göçmen problemini anlamlandırma çabalarını içeren kişisel görüşlerinde belirgin bir şekilde hissedilmektedir.

Eser, isminden de anlaşılacağı üzere, Endülüs'ü, tam anlamıyla sonradan inşa edilen tarih, yazın ve söylemlerde vücut bulan yeni yaşantısıyla ele almaktadır. Bu bakımdan eser, Endülüs tarihinden çok tarih yazımının yeniden ve farklı şekillerde inşa ettiği, ölümünden sonraki Endülüs'ü/Endülüsleri anlama rehberi olarak tanımlanabilir. Civantos, eserin giriş bölümünde neredeyse müstakil bir çalışmaya sığacak kadar çok bilgiyi okuyucuya sunarak diğer bölümlerde Endülüs'ü algılama biçimlerine farklı pencerelerden ve sınırları daha belirgin temalar çerçevesinde bakmayı hedeflemiş olmalıdır.

Daha önce zikredildiği gibi, giriş ve üç ana bölümden oluşan kitap, aslında Endülüs tarihine nispet edilen metinlerin, söylemlerin ve edebî eserlerin üzerinden hazırlanan bir algı çalışmasıdır. Dil ve üslup açısından

akıcı bir tarza sahiptir. Bu noktada, Civantos'un *Berberî* kavramını kullanmaktan geri durmasının sebepleri dikkatimizi çeken bir husus olmuştur. Zira İslam tarihi literatüründe sıkça zikredilen ve Mağrib coğrafyasındaki bir kavme işaret eden bu terimin kullanımında Civantos açısından bir sıkıntı bulunmaktadır. *Barbar* ifadesinin Batıdaki olumsuz çağrışımları, müellifi *Berberî* (*Berber*) kavramını kullanmaktan alıkoymuş; bunun yerine 1940'lardan sonra yeniden canlandığını söylediği yerli bir terim olarak, Endülüs'ün fethinde rol oynayan Berberî kabilesi *Amazigh*'i tercih edeceğini belirtmiştir (s. xii). Bu ileri hassasiyet durumu, bir bakıma, gelmesi mümkün olan eleştirileri baştan boşa çıkarma önlemi olarak ele alınabilir. Ancak akademik nitelikteki bir çalışmada, bu denli büyük kavram karmaşasının olmayacağı da açıktır.

Eserin tüm bölümlerinde yazar, daha önce söz verdiği gibi daha belirgin örneklerle ışık tutarak farklı coğrafyalardan Endülüs anlatılarına yer vermektedir. Söz konusu çabasının ilk ürünü de "Cultural (Un)translatability and Narratives of Identity in Representations of Ibn Rushd /Averroes (İbn Rüşd/Averroes'un Temsillerinde Kültürel Aktarılabirlik/Aktarılamazlık ve Kimlik Anlatıları)" adlı birinci bölümün ilk başlığı altında incelenen, büyüğü gerçekçilik akımının önde gelen isimlerinden Arjantinli şair, yazar ve çevirmen Jorge Luis Borges'in (ö. 1986) kaleme aldığı ve dilimize "Averroes'in Arayışı"² ismiyle tercüme edilen kısa hikâyesidir. Civantos, bu incelemeyi bir metin analizinden öteye götürerek Fas'tan³ ve Irak'tan,⁴ bu hikâyeye cevap niteliği taşıyan iki metinle karşılaştırmalı bir okumaya girmektedir. Bu bağlamda, Civantos'un eserinin ilk bölümünde yer verdiği bu üç metin arasındaki eleştirel diyalog, kültürlerarası iletişim potansiyeline örneklik teşkil etmesi bakımından aktarılmaya değer görülmüştür. Yazar, bu karşılaştırmalı okuma ile birlikte, genellikle bir hoşgörü modeli olarak anılan Endülüs'ün kimliğe dair ideolojik anlatılarını parçalı bir okumayla ele almaya çalışmaktadır. Aslına bakılırsa Endülüs'ün kültürel anlamda çoğulcu kimliğini ortaya koymak için konuyu farklı noktalardan ele alan, oryantalizm ve sömürgecilik sonrası dil ve kimlik politikalarına da eleştirel bir boyutta değinen bu metinlerin karşılaştırmalı analizi, yalnızca Endülüs anlatılarının kültürel, dinî ve etnik çeşitliliğin imkânının yorumlanması anlamına

² Jorge Luis Borges, "Averroes'in Arayışı," *Alef*, çev. Tomris Uyar, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, 81-91.

³ Abdelfettah Kilitto, "Du balcon de Averroés," *Le cheval de Nietzsche*, Casablanca: Editions Fennec, 2007, 155-179.

⁴ Jabbar Yasin Husayn, "The Day in Buones Aires," *Words without Borders: The World Through the Eyes of Writers*, ed. A. S. Mason, S. Schnee, D. Felman, New York: Anchor, 2007, 113-119.

gelmemektedir. Aynı zamanda birbirinden farklı coğrafyalarda adeta kelebek etkisiyle gelişen bu anlatıların yöresel anlamlarını da gözler önüne sermektedir.

Eserin yine ilk bölümünde İbn Ruşd (ö. 520/1126) ve onun düşünceleri bağlamında ifade hürriyeti, Endülüs üzerinden incelenmektedir. Yine kimlik anlatılarının inşası üzerine yoğunlaşan Civantos, bu sefer yalnızca yazılı kaynaklardan değil, sinemadan da faydalanmakta; İbn Ruşd'ü tasvir eden üç eser arasında dolaylı bağlantılar kurarak sekülerizm ve İslam semsiyesi altında toparlanabilecek algıların tahlilini yapmaktadır (ss. 91-113). 20. yüzyıl sonlarında Mısır, İspanya ve Tunus üzerinden bir Mağrib-Endülüs hattı oluşturan yazar, bu çerçevede dizi ve filmlere konu olan ve içerisinde ifade özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalar ile kimlik ve hakikat arayışlarına değinen senaryolarda Endülüs algısının izini sürmektedir. Kanaatimizce yalnızca edebî veya tarihî metinlere odaklanmak yerine, modern dünyanın zihin yapısını şekillendiren görsel hafızayı da önemseyen bu bakış açısı sayesinde, popüler kültürün hem şekillendiricisi hem de ürünü olarak sinemada İbn Ruşd üzerinden bir Endülüs inşasına kapı aralanmıştır. Bu sayede Endülüs'ün bir imge olarak, 20. yüzyılın sonlarına doğru aynı denize komşu coğrafyalardaki sanatsal yansımaları, yine oryantalizm, göçmen sorunları ve beraberinde getirdiği kimlik çıkmazlarına çözüm sunması hedefiyle nasıl işlendiği anlaşılmaktadır.

Belki de Endülüs'ün uzun yüzyıllar boyunca tarih sahnesinde ibret verici bir örnek olarak ele alınmasının kapısını aralayan kimlik ve aidiyet konuları, Civantos'un eserinin "To and From al-Andalus: Migration and Coloniality (Endülüs'e ve Endülüs'ten: Göç ve Sömürgecilik)" başlıklı ikinci bölümünde çok daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda fetih sürecinden yıkılışına dek geçen süreye dair anlatılarda şekillenen göç ve sömürgecilik konuları, eserin ikinci bölümünü oluşturmaktadır. İlginç olan şudur ki hem Târiḳ bin Ziyād'ın (ö. 102/720) fethini takip eden süreçte hem de Endülüs'teki son Müslüman hâkimiyeti olan Nasrîlerin (1238-1492) son bulmasında bir göç, kimlik ve dönüşüm hikâyesi ortaya çıkmaktadır. Tam da bu noktada yazar, Târiḳ bin Ziyād'dan son Nasrî hükümdarı Ebū 'Abdullâh'a (Boabdil) (ö. 940/1534) uzanan bu hikâyeyi, kimlik-göçmen ve aidiyet bağlamında okuyan yazına temasla ele almaktadır (ss. 112-220).

Christina Civantos, İspanyol düşünür ve edebiyatçı Juan Goytisolo'dan (ö. 2017) Amin Maalouf'a, bilhassa sömürgecilik ve kültür çatışmaları üzerine yazan Faslı düşünür Driss Chraïbi'den (ö. 2007) Suriyeli şair, yazar ve diplomat Nizar Kabbani'ye (ö. 1998), pek çok ismin Endülüs

anlatılarına kimlik kavramı etrafında yoğunlaşan vurguları nispetinde yer vermiştir. Hatta Gırnata'nın düşüşü ve Amerika'nın keşfinin gerçekleştiği 1492 senesine uzanan anlatılarda, Kristof Kolomb üzerinden sömürgecilik için ayrı bir başlıkta Endülüs bağlantılı değerlendirmelerde bulunmuştur (ss. 206-220).

İlk iki bölümde, erkeklik ve kadınlık inşalarının yanı sıra göçün, Endülüs'ün başlangıcı ve bitişini temsil eden Târiḫ bin Ziyād ve Ebū 'Abdullāh figürleriyle iç içe geçişini alıntılamanın Civantos, eserinin "Florinda, Wallada, and Scheherazade, or the Women of al-Andalus and the Stories They Tell (Florinda, Vellāde ve Şehrazat veya Endülüslü Kadınlar ile Anlattıkları Hikâyeleri)" başlıklı bu son bölümünde, Endülüslü kadın figürlerin kimler olduğundan ve nasıl yeniden inşa edildiklerinden bahsetmektedir (ss. 221-293). Bu bölümün girişinde İbn Ruşd için "kültürel tercüme edilmezliğin ikonu" ifadesini kullanırken, oldukça farklı ve dikkat çekici bir bakışı yakaladığını düşündüğümüz Civantos, Endülüs'ün erkek figürlerinden *fatih*-erkek Târiḫ bin Ziyād ile *kaybeden*-feminen temsili olan Ebū 'Abdullāh'ın ardından, rotayı Endülüs'ün kadın karakterlerine çevirmiş vaziyettedir (s. 222). Fakat yazar, eser boyunca alışlageldiği gibi, yalnızca Endülüs üzerinden bir kadın algısına odaklanmak yerine, bu coğrafyanın dışından seçtiği ve birbiriyle bağlantılar örebileceği farklı kadın isimlerini de metnine dâhil etmektedir.

Seçilmiş kadın karakterlerin ilki, Endülüs'ün fethi sırasında Sebte (Ceuta) Kontu Julianus'un kızı olan ve rivayete göre Vizigot kralı Rodrigo tarafından aşağılanmaya maruz kalan Florinda'dır.⁵ Civantos, eserinin üçüncü bölümünde, Lübnan asıllı yazar, şair ve düşünür Corcî Zeydân'ın (ö. 1914) Endülüs'ün fethini konu edindiği romanı *Fethu'l-Endelus*'te⁶ Florinda'nın bir kadın imgesi olarak nasıl temsil edildiğine değinmektedir. Akabinde, 11. yüzyılın önemli şairlerinden vezirlik de yapmış olan İbn Zeydün'a (ö. 463/1071) duyduğu aşkı şiirlerine konu edinmekten kaçınmayan, bu aşka karşılık bulmuş olmasına rağmen hiç evlenmemiş olan ve dönemin Emevî halifesi Muḥammed el-Mustekfî'nin (415-416/1024-1025) kızı olan Vellāde bintu'l-Mustekfî'nin (ö. 484/1091), dönemine göre sıra dışı sayılabilecek faaliyetleri ve yaşantısının saklı kalan taraflarına vurgu yapmış çalışmalara değinilmektedir. Kadının söz konusu olduğu anlatılarda

⁵ Florinda hakkında daha fazla bilgi için bkz. İsmail Hakkı Atçeken, "Septe (Ceuta) Kontu Julianus ve Endülüs'ün Fethinde Müslümanlara Yardımlarıyla İlgili Tartışmalar," *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2003), 29-51.

⁶ Corcî Zeydân, *Fethu'l-Endelus*, Kahire, 1904.

baştan çıkarıcı ve boyun eğdirilmiş figürler olarak alıntılanması üzerine eleştirel bir yorum getiren Civantos, bu tarih figürlerinin hayatlarına dair bilgileri alternatif okuma yöntemleri ile gün yüzüne çıkarmayı hedeflemiştir. Yazar, bu bölümün son kadın kahramanı Şehrazat üzerinden, Mısırlı yazar Raḍvā 'Āşūr'un üçlemesinde kadınlara verilen anlatıcılık, eşitlik ve kültürel dayanıklılık rollerini Endülüs'e aktarmayı amaçlamıştır.

Civantos, Endülüs anlatılarından öne çıktığını düşündüğü kimlik, cinsiyet, aidiyet gibi temalar üzerinden bize yeni bir okuma önermekte ve bu yeni inşa sırasında algı biçimlerini şekillendiren dayanak noktaları ile resmini çerçevelemektedir. Sonuç olarak, Endülüs'ün taban tabana zıt bakış açılarına bile sunduğu örneklik imkânı, bu medeniyetin yıkılışından günümüze dek birbirinden değişik tarih anlatılarına zemin oluşturduğu anlamına gelmektedir. Civantos, kimlik, sömürgecilik, cinsiyet ve göçmenlik temelli anlatılarda, Endülüs'e ulaşan referansları örnekleriyle sunarak okuyucuyu Endülüs tarihinin yalnızca bir tarihten daha fazlası olduğuna ikna etmeye çalışmıştır. Yazar, Endülüs üzerinden inşa edilen bu yeni okumaların bahsi geçen meselelere ışık tutuşunu da Endülüs'ün çok kültürlü, hoşgörü temelli tarihine dayandırmaktadır. Bu yönleriyle eser, yalnızca Endülüs tarihini okumanın ötesinde tarihin inşa ettiği yeni Endülüs algılarını kapsamlı ve ilgi çekici bir üslupla ele almaktadır.